

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. XLII. Antiquam aciem nostro te[m]pore seruari no[n] posse.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

Nimium jam hujus imposturae experimentum est, ut subditos contra Principes commoueat, omnia facta, atque infecta comminiscantur. Verum horum apud imperitos usus est, & si recte instituantur tota res in derisum abit. Quid enim facilius, quam vanissima eludere? Habet idem Frontinus libro 1. cap. 12. exempla multorum, qui omnia eluserunt.

*Superstitio
in praelio
periculosa.*

Facile autem in auctores recidit si superstitione obnoxium militem habeant. Caesar cum sciret legem esse Germanis non pugnare decrescente luna, impeditos religione acie vicit.

Impostura licet nunquam vsurpanda sint, interdum tamen stolidos militum animos exerunt. Sic Archidamus noctu clam aram statuit, ornauit, & equos circum egit, ut Castor, & Pollux adfuisse putarentur.

Epaminondas noctu per artificem curauit, ut statua Palladis manu scutum teneret, quod initio ante pedes positum erat; Bæoti in crasso aëre nati, Ducem sumpsisse scutum, & protectricem fore rati fortiter pugnarunt. Idem quoque vatem Trophonium produxit. Alexander quoque superstitione suorum abusus est. Aruspices enim manum literis, quæ viatoriam portenderent inscripsit, qui tenens exta notas impressit. Hoc etiam accuratius fecit contra Gallos Attalus, Polyæn. libr. 4.

CAPVT XLII.

Antiquam aciem nostro tempore seruari non posse.

*Non arma,
nec acies
priscæ resti-
tuenda.*

§. 1. **M**ACHIAVELLVS eam reduci vellet, verum nullo id Reipublicæ bono, militiæ damno ingenti. In eo quidem recte sentit, quod ita ordinandos censet exercitus, ne in paucorum timore, vel fuga omnes periclitentur. Quod verò antiquum Romanorum morem viget, præter rem facit. Ratio enim pugnandi, qua nunc vtimur, multo melior est, multoq; firmitior. Romanæ aciei ars erat prima, ut fessis, aut victi velites se in ordines hastatarum, hi in Principum interualla reciperent: nunc vero receptus ille non probatur; sed in locum fessorum alij, atque alij submittuntur. Multoque prudentius id egisset Romani, si ita statuissent, ut si premi vidissent hastatos, submisissent Principes, his Triarios. Nam quod turbas, & ordinum conuulsionem arbitratu orituram ex procursu eorum, qui in secunda, tertiaque acie versantur, non satis attendit grauiorem oriendi ordinum turbationem ex recessu, & quasi fuga cedentium, aut pulsorum, quam procursu pugnatium, & succurrentium; plus enim rationis & animi est, in pugnatibus, quam in fugientibus, & antrorsum procedunt illi, fugientes retrorsum. Quin ad animos erigendos, acuendamque audaciam plus valet, stanti & pugnant, quam cedenti succurrere. Hosti etiam confidentia tollitur nostro præliandi modo, veterum ordine augetur: cedentibus enim acrior incumbit, & mentem timet.

*Melius suc-
curretur,
fessis, quam
cedentes re-
cipiuntur.*

§. 2. Quin & illud obseruandum tormentorum nostrorum rationem alium ordinem aciei requirere. Ante aciem enim ducenda sunt, & magna cura disponenda, atque etiam vitanda. Hoc sanè constat, si in dirigendis tormentis industria adhibeatur victoriam esse pronam, de quo supradictam loco; nunc satis est, si intelligatur non posse veterem aciem institui. Fortissimi enim milium nunc sclopi vtuntur, illis præcipue quas Mosquetas appellant, & raro cominus pugnatur, nisi cum altera pars fugit. Itaque iaculatores sunt nunc præcipui, & corpus aciei

Prius autem natura est, ut eminus quam cominus pugnetur, hic machinæ & mosquetæ, quæ sunt grauissimæ armaturæ initio disploduntur.

§. 3. Olim interdum sagittas illudebant celesti procursu, id nunc fieri non potest, scutis enim & loriceis non impediuntur bombardæ.

Ventidius aduersus Parthos non ante exercitum eduxit, quam cum quingentis passibus abessent, & subita procursione sagittas elulit, & fiducia specie barbaros debellauit. Hoc nunc tentare insani est.

§. 4. Nunc tormentorum usus ad latera aliam aciem requirit. Cum timetur ne hostis circumdet aciem, extendendæ sunt frontes & ad latera ponenda tormenta, inter pugnandum verò contrahendæ, & emittenda iacula improuisa. Olim equitatus diffundebatur: nunc continetur, & cautiissime emittitur.

CAPVT XLIII.

*Præcepta generalia aciei instruendæ,
& prælii.*

§. 1. **N**ON facile certandum, nisi necessitas cogat, aut videas victoriam te in manibus habere. Exercitus pugnandi audis sed impar, suauitate retinendus, ut animus maneat fortis, alacerrque, & tamen prudentiæ Imperatoris se committat. Sertorius Lusitanos Barbaros exemplo docuit, Romanos non simul vinci, sed per partes atteri debere. Cum deinde cum clade pugnaturos cerneret, turmam equitum misit, quæ hostem prouocaret, laborantique submisit subsidia, & omnes recepit, ostenditque quis exitus pugnae fuisset, si omnibus signis collatis fortunam tentassent.

*Praelium
tarde in-
undum.*

§. 2. Praelium haud facile committendum, Vegetius libro 3. cap. 9. Idem omnia ante cogitanda sunt, ante tentanda, ante faciendæ, quam ad vltimum veniatur abruptum. Boni enim Duces non aperto Marte praelium, in quo est commune periculum, sed ex occulto semper attentant, ut integri suis, quantos possint hostes interimant, certe vel terreat: in quâ parte, quæ necessaria admodum sunt, ab antiquis reperta perscribam. Paulus Æmilius, perarum nimis bonum Imperatorem signis collatis decertare, nisi summa necessitudo, aut summa ei occasio data esset.

*Non nisi
magno co-
modo vel
magna ne-
cessitate
præliandi.*

§. 3. Magnus itaque Imperator est, qui conuitia, & nomina cunctatoris æquo animo ferre potest, ne ante tempus, aut non suo loco & tempore dimittet. Potuit ferre Fabius, non potuit Pompejus, itaque Fabius consensu aliorum, Pompejus suo malè pugnavit. Nam Fabium Collega traxit. Pompejum imperiti flexerunt. Contra omnia inuictus Pericles stetit. Pericles hosti impar, sed à suis pugnantibus cupidus, ad praelium etiam conuictio vocatus, respondit: cæsas arbores facillimè renasci, interemptos homines difficillimè reparari. Plutarchus in Pericle.

§. 4. Probum consilium Cn. Sulpitij Dictatoris, cum ut ait Liuius libro 7. bellum traheret, nolens se fortunæ committere aduersus hostem, quem tempus deteriorum indies & locus alienus faceret. Quod putat Machiauellus, si hostis omnino praelium inire velit, non posse illud evitari, verum est, sed id si velit, praelium inibit prudens Imperator suo commodo, & certa victoria; quemadmodum enim qui omnino cupiditate emendi prolapsus fundum alienum emere gessit, tanti, quanti eum venditor indicat, emere tenetur, ita qui temerariè in praelium prope-

*Hostis prælii
cupidi fa-
cile est vinci
cere.*

*Timor
lis, me-
animi
ad fra-
conue-*

*Sine
pericu-
ris pug-
tur.*